

ELS VALORS CULTURALS I ESPIRITUALS DE LA NATURA

Més enllà dels aspectes materials de la diversitat

The Intersections of Biological Diversity and Cultural Diversity: Towards Integration

Jules Pretty^a, Bill Adams^b, Fikret Berkes^c, Simone Ferreira de Athayde^d, Nigel Dudley^e,
Eugene Hunn^f, Luisa Maffi^g, Kay Milton^h, David Rapportⁱ, Paul Robbins^j, Eleanor Sterling^j,
Sue Stolton^k, Anna Tsing^l, Erin Vintinner^k and Sarah Pilgrim^{m*}

^aUniversity of Essex, Colchester CO4 3SQ UK

^bUniversity of Cambridge, Cambridge, Cambridgeshire, UK

^cUniversity of Manitoba, Winnipeg, Canada

^dUniversity of Florida, Gainesville, Florida, USA

^eEquilibrium, UK

^fUniversity of Washington, Seattle, Washington, USA

^gTerralingua, UK

^hQueen's University Belfast, Belfast, Northern Ireland

ⁱEcoHealth Consulting, UK

^jUniversity of Arizona, Tucson, Arizona, USA

^kAmerican Museum of Natural History, Upper West Side, Manhattan, New York, USA

^lUniversity of California Santa Cruz, Santa Cruz, California, USA

^mDepartment of Biological Sciences, University of Essex, Colchester CO4 3SQ UK

*Corresponding author. E-mail: sepilg@essex.ac.uk

Abstract

There is an emerging recognition that the diversity of life comprises both biological and cultural diversity. In the past, however, it has been common to make divisions between nature and culture, arising partly out of a desire to control nature. The range of interconnections between biological and cultural diversity are reflected in the growing variety of environmental sub-disciplines that have emerged. In this article, we present ideas from a number of these sub-disciplines. We investigate four bridges linking both types of diversity (beliefs and worldviews, livelihoods and practices, knowledge bases and languages, and norms and institutions), seek to determine the common drivers of loss that exist, and suggest a novel and integrative path forwards. We recommend that future policy responses should target both biological and cultural diversity in a combined approach to conservation. The degree to which biological diversity is linked to cultural diversity is only beginning to be understood. But it is precisely as our knowledge is advancing that these complex systems are under threat. While conserving nature alongside human cultures presents unique challenges, we suggest that any hope for saving biological diversity is predicated on a concomitant effort to appreciate and protect cultural diversity.

L'abordament del problema

Biodiversitat i àrees protegides

LA FAGEDA D'EN JORDÀ

Saps on és la fageda d'en Jordà?
Si vas pels vols d'Olot, amunt del pla,
trobaràs un indret verd i profund
com mai cap més n'hagis trobat al món:
un verd com d'aigua endins, profund i clar;
el verd de la fageda d'en Jordà.
El caminant, quan entra en aquest lloc,
comença a caminar-hi a poc a poc;
compta els seus passos en la gran quietud:
s'atura, i no sent res, i està perdut.
Li agafa un dolç oblit de tot lo món
en el silenci d'aquell lloc profund,
i no pensa en sortir, o hi pensa en va:
és pres de la fageda d'en Jordà,
presoner del silenci i la verdor.
Oh companyia! Oh deslliurant presó!

Joan Maragall (1860-1911)

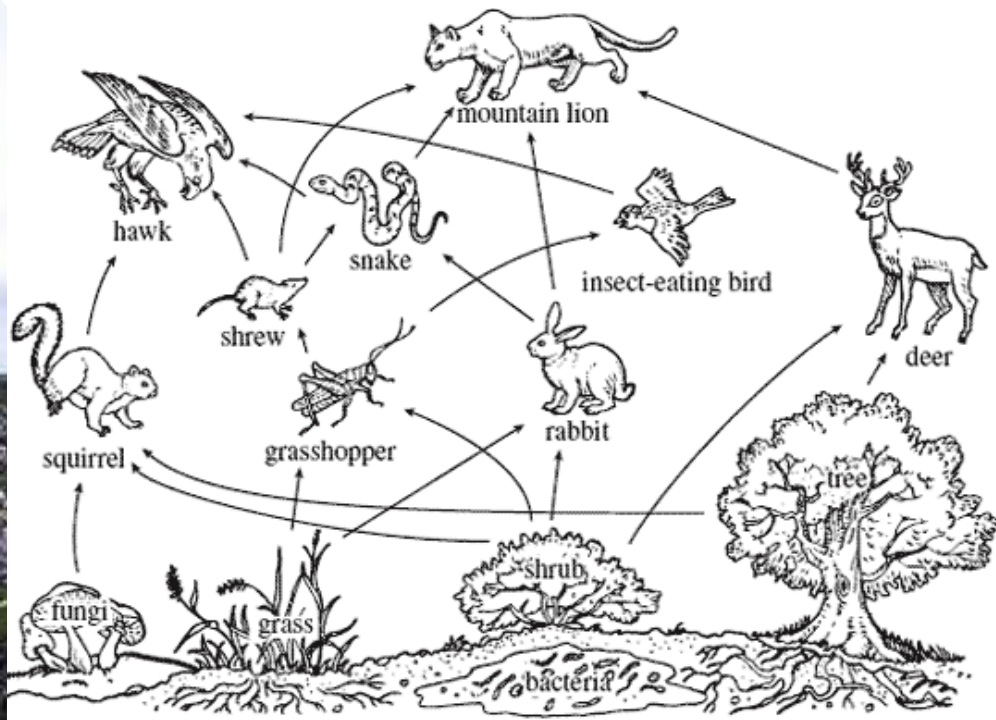
*No seran els ecologistes, els enginyers,
economistes o científics de la Terra els qui
salvaran la nau terrestre, sinó els poetes, els
sacerdots, els artistes i els filòsofs.*

LAWRENCE HAMILTON

Què és una àrea protegida?

Adaptació a noves realitats i necessitats socials

Amfibis, rèptils, aus, i coníferes no estan millor representats en l'actual xarxa d'ENPs del que ho estarien si s'haguessin col·locat a l'atzar (Araujo, Lobo, Moreno; 2007)

Butlletí del Comité español de UICN 2/5/13:

Los países de la UE deben contribuir más a la protección de la biodiversidad:

*Los países de la UE **deben redoblar sus esfuerzos** para conservar la biodiversidad y aplicar plenamente la estrategia de biodiversidad de la UE hasta 2020 (EU 2020) con el fin de impedir la extinción de las especies, según ha revelado un análisis reciente de la Lista Roja europea que coordina la UICN (Unión Internacional para la Conservación de la Naturaleza).*

*El análisis presenta una descripción detallada de las especies amenazadas en los 27 Estados miembros de la UE y **revela que el porcentaje más alto de especies amenazadas en la UE se encuentra en el área del Mediterráneo**, que acoge la mayor biodiversidad de Europa.*

No està clar que la conservació de la biodiversitat sigui un dels grans **reptes** als que ens enfrontem, ni que la conservació *in-situ* sigui una de les **estratègies** més importants per aconseguir-ho (*Putney, 2006*)

Les polítiques de protecció d'espècies, que s'han desenvolupat basant-se en criteris de la biologia de la conservació i de l'ecologia, no han considerat el **significat** ni els **valors** que les espècies tenen, o han tingut, al llarg de la història en la nostra societat (*Mallarach, 2010*).

Les sensibilitats i demandes de la societat
queden incorporades?

Què ens atrau de la natura?

Silenci, sensació de solitud i bellesa són prerequisits que s'assumeixen per possibilitar una experiència més plena de la natura

Resumint...

- ✓ Els arguments científicotècnics s'han apropiat de la conservació.
- ✓ S'obvien molts aspectes importants dels espais naturals (intangibles, no quantificables).
- ✓ La dimensió sociocultural és menystinguda.
- ✓ La demanda social es satisfà en part, sovint de manera col·lateral.

Aquest és el model que apliquem des d'occident!

Espais de conservació comunal i espais naturals sagrats

Relacions amb l'entorn i sostenibilitat

CARACTERÍSTIQUES

Formes ancestrals de conservació (tenen molt de passat... i futur?)

Objectiu principal no és la conservació de la natura

No reconegudes formalment gran part de la seva història

Dinàmics, responen als contextos socioambientals del moment

Cosmovisions no materialistes
(alguns ECC no!)

Ús sostenible
(sistemes autàrquics?)

El seu funcionament es fonamenta, en gran mesura, en creences

Per interpretar-los correctament cal assumir, el sistemes de coneixements,
pràctiques i creences propis

Són els socioecosistemes més resilients?

És necessari una altra manera d'entendre el món

Són importants per la **supervivència de milers d'espècies i hàbitats** a nivell mundial: en virtut dels recursos físics i immaterials que proporcionen, són clau per la supervivència del **patrimoni cultural, pràctiques tradicionals i comunitats** (Byers et al., 2001; Dudley et al., 2005; MEA, 2005; Papayannis et al. 2008)

Àrees de conservació comunal

“Ecosistemes naturals i modificats que comprenen una biodiversitat significativa, models de vida ecològics i valors culturals conservats de manera voluntària per comunitats indígenes, locals i mòbils , en virtut de lleis consuetudinàries o altres mitjans eficaços”. UICN, 2008.

- ✓ Les comunitats són els “actors” més importants (n’hi pot haver d’altres) en la presa i aplicació de decisions referents a la gestió, cosa que implica que les institucions comunals tenen la capacitat de definir i reforçar regulacions.
- ✓ Una o més comunitats es troben estretament lligades a l’ecosistema i a determinades espècies per motius culturals o perquè el seu estil de vida en depèn
- ✓ Les decisions i les actuacions de la gestió comunal porten a la conservació d’hàbitats, espècies, serveis ecosistèmics i valors culturals associats, encara que els objectius siguin uns altres (supervivència, garantir l’accés a l’aigua, salvaguarda d’espais sagrats, etc.).

La gestió comunal ha representat un element bàsic per a la **cohesió social** en comunitats locals, on les activitats estaven totalment integrades en un **sistema multi funcional**.

Gestió comunal del Pla de Beret, Val d'Aran

Reserva Nacional de Caza, PNac. Ordesa y Monteperdido

Acequia de careo, Espacio Natural Protegido de Sierra Nevada

Espais naturals sagrats

“Àrea terrestre, aquàtica o mixta que té un significat espiritual especial per les persones o comunitats que s’hi troben vinculades”

- ✓ Moltes comunitats atorguen un estatus especial a espais naturals com muntanyes, volcans, rius, llacs, fonts, coves, boscos, espais costaners o illes.
- ✓ Desenvolupats i mantinguts per les més diverses cultures del món al llarg de mil·lennis.
- ✓ Continuen vives i operatives en moltes parts del món.

- ✓ Els seus orígens es remunten a l'origen mateix de la comunitat que el considera sagrat.
- ✓ Per moltes comunitats és difícil separar les raons per les quals protegeixen les connexions espirituals d'aquelles per les quals mantenen aspectes materials.
- ✓ Guardats per custodis (no propietaris!).

En trobem clars exemples en cultures on la natura s'entén com una part indissociable de la composició cultural, i imprescindible per l'enriquiment i plenitud espiritual. No són, ni molt menys, fenòmens de minories, en determinades regions són fenòmens majoritaris (est de l'Himàlaia).

Josep Renalias

Part indissociable de la composició cultural, i imprescindible per l'enriquiment i plenitud espiritual

Si tenim en compte la secularització de moltes societats europees, els valors espirituals no queden limitats necessàriament a valors religiosos actuals, sinó que inclouen altres aspectes, com llocs sagrats de civilitzacions antigues, així com llocs tranquils i de gran bellesa, on poder trobar inspiració i millorar el benestar de la ment i l'esperit.

Punt d'inflexió en la conservació?

La conferència de DURBAN

Reconeixement institucional

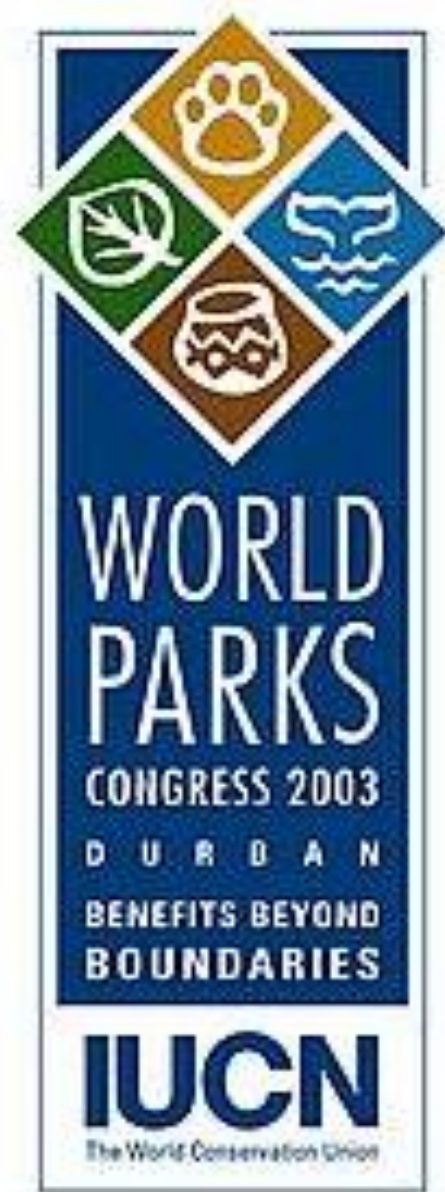
- 1999.** Valors Culturals i Espirituals de la Biodiversitat promogut pel **PNUMA**
- 2003.** **V Congrés Mundial d'espais naturals protegits.** Primer congrés on hi participa una representació de pobles indígenes!!
- Convenció per la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial de la **UNESCO**.
- 2004.** Secretariat del **CDB** aprova unes directrius per a l'elaboració d'avaluacions d'impacte ambiental, cultural i social en espais sagrats o aigües ocupades tradicionalment per pobles indígenes.
- 2005.** **ONU i UICN** simposi internacional sobre el paper que els llocs naturals sagrats tenen en la conservació de la diversitat biològica i cultural del món.
- 2007.** **ONU** aprova la Declaració dels Drets del Pobles Indígenes.
- UICN** redefineix les categories d'espais protegits, després de constatar que en totes elles hi ha representacions d'espais sagrats i sistemes de governança independents. Els ENP han de vetllar també per conservar els valors culturals associats a la natura.
- 2008.** Directrius **UICN-UNESCO** per a gestors d'ENPs en llocs sagrats, centrades en cultures indígenes.
- 2011.** **Pla Nacional** per la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial.
- 2012.** **Manual Patrimoni Immaterial - valors culturals i espirituals d'espais protegits**

La conferència de DURBAN: un canvi de paradigma

Per primera vegada, representants de col·lectius indígenes tenen veu en un congrés de la UICN, abans havien estat **vetats!!**

Creació d'un grup de treball sobre valors culturals i espirituals dins la WCPA.

Europa: ***Iniciativa Delos***, d'estudi i difusió dels espais naturals sagrats en països tecnològicament desenvolupats

Sacred Natural Sites

Guidelines for Protected Area Managers

Task Force on the Cultural and Spiritual Values of Protected Areas
in collaboration with UNESCO's Man and the Biosphere Programme

Robert Wild and Christopher McLeod, Editors

Peter Valentine, Series Editor

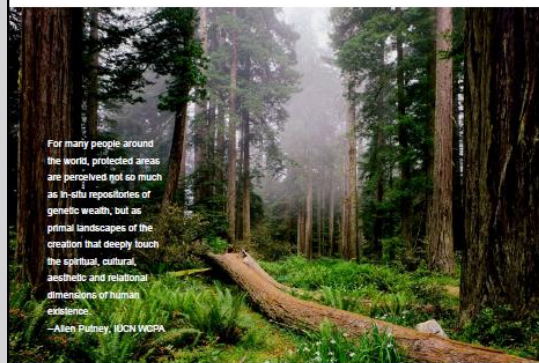

Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 16

Sacred Dimensions

Understanding the cultural and spiritual values of Protected Areas

IUCN - The World Conservation Union

1

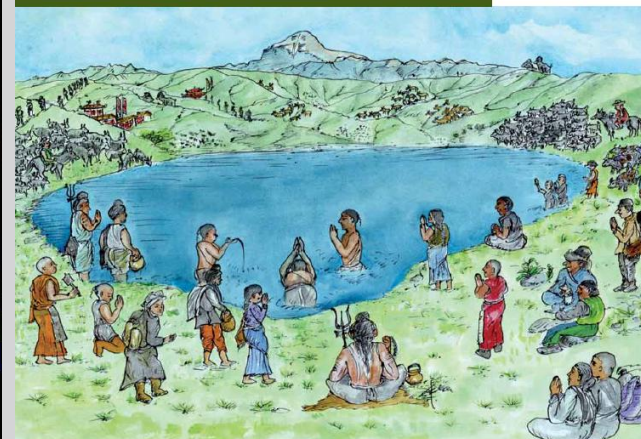
Caring for Our Transboundary Landscape

Illustrations from the Kailash Sacred Landscape

ICIMOD

FOR MOUNTAINS AND PEOPLE

giz

for a living planet

WWF International

Ave. du Mont Blanc
CH-1196 Gland
Switzerland

Telephone: +41 22 364 9111
Fax: +41 22 364 0640
Internet: www.panda.org

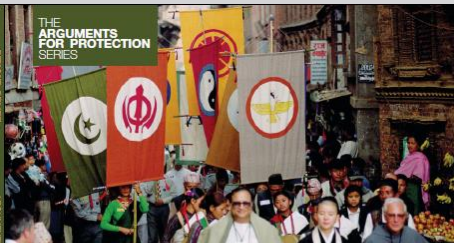
Alliance of Religions and Conservation

3 Wynnstay Grove
Manchester
M14 6UG, UK

Telephone: +44 161 248 6791
Internet: www.arcworld.org

BEYOND BELIEF

THE ARGUMENTS FOR PROTECTION SERIES

Beyond Belief

Linking faiths and protected areas to support biodiversity conservation

A research report by WWF, Equilibrium and Alliance of Religions and Conservation (ARC)

Sacred lands and conservation in the Living Himalayas

The Himalayas are the water towers of Asia.

The eastern Himalayas is the source of water - from sacred rivers such as the Ganges and Brahmaputra - for millions of people.

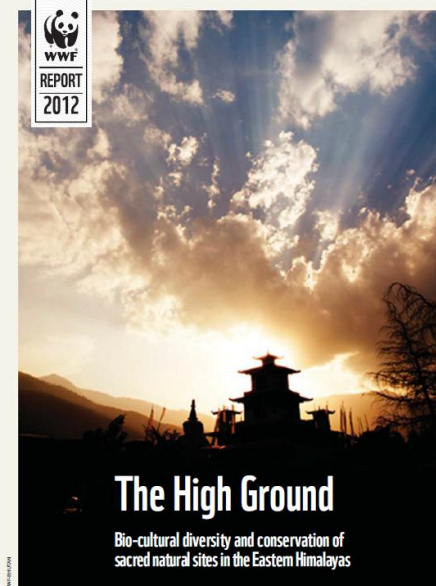
Sacred Natural Sites in the Eastern Himalayas are critical for nature conservation, water security as well as for the diverse cultures and traditions of the region - but they face many threats, particularly from rapidly changing climatic conditions.

WWF encourages faith leaders from all traditions to promote their followers to combat climate change and protect natural sources of water.

WWF Mission
WWF's mission is to stop the degradation of the planet's natural environment and to build a future in which humans live in harmony with nature.

WWF

The High Ground

Bio-cultural diversity and conservation of sacred natural sites in the Eastern Himalayas

Finalment, un àrea protegida es defineix, en l'actualitat, com...

*“Un espai geogràfic clarament definit, reconegut, dedicat i gestionat, a través de mitjans legals **o altres mitjans eficaços** per assolir la conservació a llarg termini de la natura i dels seus serveis ecosistèmics i els seus **valors culturals associats**”. UICN, 2008*

S'accepta incorporar la dimensió humana en la concepció de l'entorn i el paper que juga en la seva dinàmica

Sistema de Categories de les Àrees Protegides (UICN, 2008)

Ia Reserva Natural Estricta

Àrea protegida gestionada principalment amb finalitats científiques.

Ib Àrea Natural Silvestre

Àrea protegida principalment amb finalitats de protecció de la natura.

II Parc Nacional

Àrea protegida principalment per a la conservació d'ecosistemes i amb finalitats recreatives.

III Monument Natural

Àrea protegida principalment gestionada per a la conservació de característiques naturals específiques (rarsa, representativitat, estètica o cultural).

IV Àrea de Gestió de l'Hàbitat/Espècies

Àrea protegida gestionada principalment per a la conservació, amb intervenció activa.

V Paisatge Terrestre i Marí Protegit

Àrea protegida gestionada principalment per a la conservació de paisatges terrestres i marins amb finalitats recreatives.

VI Àrea Protegida per a la Gestió de Recursos

Àrea protegida gestionada principalment per a la utilització sostenible els ecosistemes naturals.

Manual 10

Serie de manuales EUROPARC-España
Programa de trabajo para las áreas
protegidas 2009-2013

El patrimonio inmaterial:
valores culturales y espirituales
**Manual para su incorporación
en las áreas protegidas**

Primer manual d'EUROPARC-España en incorporar aquests aspectes d'una manera directa en la planificació i gestió d'espais protegits.

- Planteja **metodologies participatives** que van més enllà de la recollida d'informació.
- Recull una gran quantitat d'**exemples** presents a la xarxa d'àrees protegides de l'estat espanyol

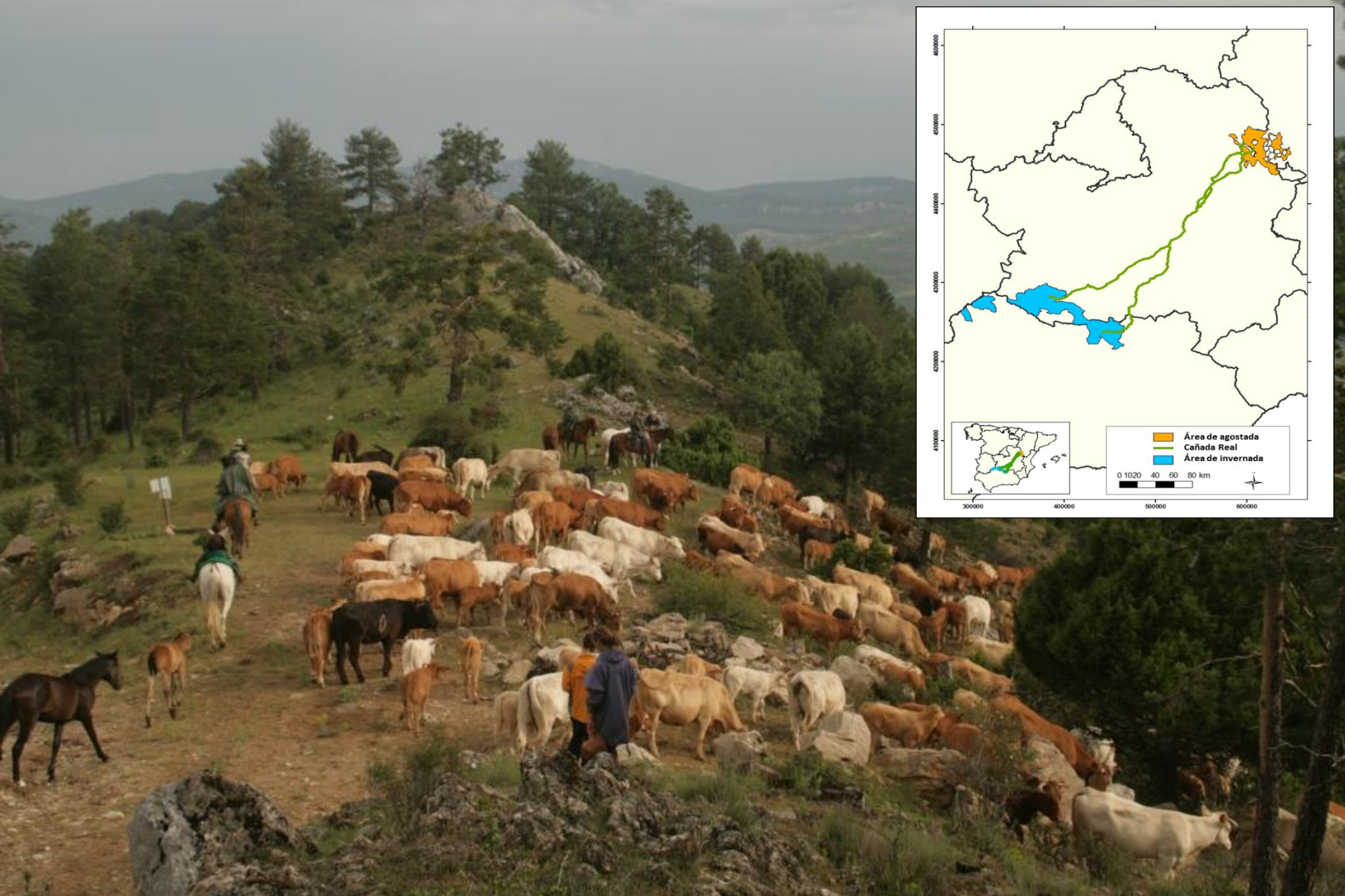
GRUP	SUBGRUP
ARTÍSTICS	Danses i jocs rurals tradicionals Música i cants tradicionals Fotografia de natura Literatura de natura Pel·lícules i programes de televisió Pintura de paisatges y natura
ESTÉTICO-PERCEPTUALS O ESCÈNICS	Bellesa visual, auditiva i/o olfactiva Silenci i/o tranquil·litat Harmonia
SOCIALS: HISTÒRICS, ETNOLÒGICS I DE GOBERNANÇA	Coneixements i oficis tradicionals Governança i institucions tradicionals Festes i fires Gastronomia Regles o normes tradicionals Fets o esdeveniments històrics rellevants
ORALS I LINGÜÍSTICS	Contes i llegendes tradicionals Dites i endevinalles Idiomes o dialectes Topònims rellevants i la seva etimologia Vocabulari rellevant de la natura, accepcions, matisos i valors
RELIGIOSOS	El patrimoni religiós de monestirs, santuaris, ermites i capelles que es mantenen actius i els espais que utilitzen Rituals i cerimònies desenvolupades a la natura Romeries i peregrinacions
ESPIRITUALS	Elements naturals considerats sants o sagrats: coves, muntanyes, fonts, illes... Monestirs, ermites, tombes, i monuments religiosos històrics o prehistòrics abandonats Altres espais naturals sants, sagrats o màgics

Exemples: La vida eremítica a Montserrat

Josep Maria Mellarach

Però... Com considerem els efectes que ha tingut l'excursionisme sobre la construcció identitària catalana?

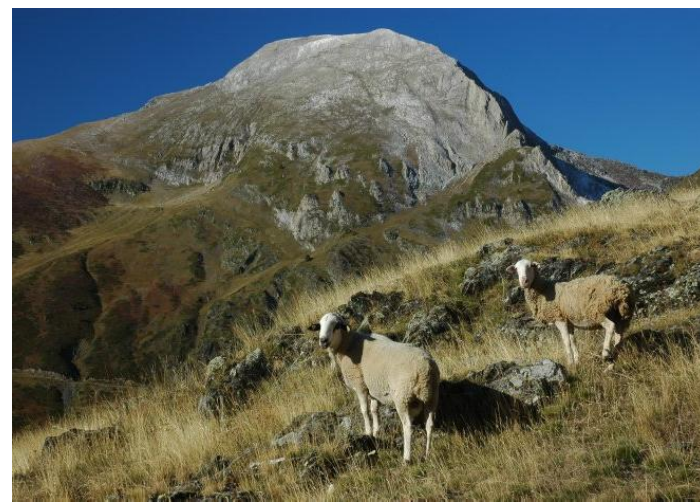

Exemples: *La Cañada Real Conquense*: transhumància ancestral i adaptativa.

**Parc Natural
de l'Alt Pirineu**

Exemples: Logotip: Síntesi dels valors d'un paisatge cultural de muntanya

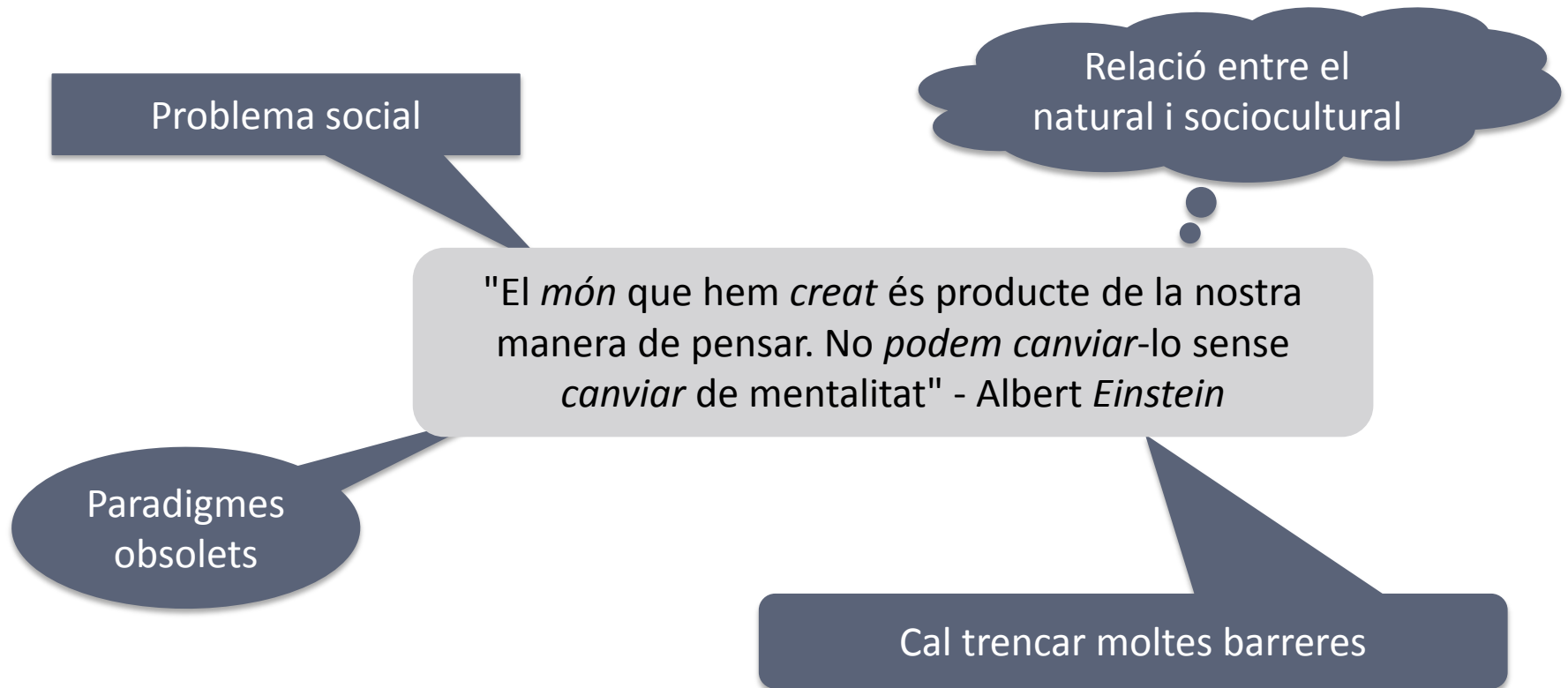

Conclusions, reptes i expectatives

Recapitulant...

Estem en **una complexa transició** cap un "**nou paradigma**", perquè el model anterior està vinculat a un model de civilització que no és estable...

Però dins del qual sorgeixen **noves iniciatives** com ara Iniciativa Delos, la reunió ICCAs, etc...
Tanmateix, les **resistències al canvi** són enormes.

La **conclusió final** és que

La **consideració dels valors culturals i espirituals** ens ofereix la possibilitat de *desenvolupar estratègies* al voltant de les característiques biofísiques d'un entorn que *vinculin aspectes emocionals, destacant el sentiment d'identitat i de pertinença*, a un territori que ajudi a *afavorir una **major resiliència*** dels espais protegits.

Del que es tracta, doncs, és de millorar **l'efectivitat** de la conservació del patrimoni en conjunt.

Reptes i expectatives

- ✓ Incorporar una **visió més holística** de l'entorn en altres àmbits de la gestió territorial
- ✓ Som capaços de considerar l'espiritualitat de manera correcta i **sense prejudicis**?
- ✓ Té importància **assumir** sistemes de creences de cara a la sostenibilitat?
- ✓ Podem **recuperar sistemes** (sagrats i de gestió comunal) per equilibrar la relació socioecològica?
- ✓

"Jo penso que un cert èxit, o almenys una certa pau interior en relació amb aquests problemes, demana veure la naturalesa amb reverència o amb esperit religiós (...). Ara potser això es porta poc, però jo crec que ha d'estar a la base d'una ètica de conservació que mogui la gent"

"La contemplació condueix a l'admiració i el coneixement, i el coneixement generat per l'admiració és bastant diferent del que s'obté assimilant les pàgines d'un llibre"

Ramon Margalef, 1987

**Moltes gràcies
i Bon Camí!**

Referències

ARAUJO, LOBO, MORENO (2007). *The Effectiveness of Iberian Protected Areas in Conserving Terrestrial Biodiversity*. Conservation Biology. 21. n6, 1423-1432.

COUTO, S. EUGENIO GUTIÉRREZ, J. 2012. Recognition and Support of ICCAs in Spain. In: Kothari, A. with Corrigan, C., Jonas, H., Neumann, A., and Shrumm, H. (eds). *Recognising and Supporting Territories and Areas Conserved By Indigenous Peoples And Local Communities: Global Overview and National Case Studies*. Secretariat of the Convention on Biological Diversity, ICCA Consortium, Kalpavriksh, and Natural Justice, Montreal, Canada. Technical Series no. 64.

MALLARACH, J.M., PAPAYANNIS, T. (ed). 2007. *Protected Areas and Spirituality. Proceedings of the First Workshop of Delos Initiative, Montserrat, 2006*. Gland, Switzerland: IUCN, and Montserrat, Spain: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 326pp.

MALLARACH, J. M. (coord.). *Valores Culturales y Espirituales de los Paisajes Protegidos* [En línia]. Gland, Switzerland: IUCN - World Conservation Union; Eschborn, Germany: Deutsche Gesellschaft für technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH; Sant Joan les Fonts, Catalunya: Obra Social Caixa Catalunya, 2008. (Valores de los Paisajes Terrestres y Marinos Protegidos; 2). 209 pàg.

MALLARACH, J.M. (2010). *Valors intangibles de la diversitat biològica*. Mirada filosòfica. 48-59

MARGALEF, Ramon, "Divagacions sobre el concepte de conservació," en la revista Arrel, Diputació de Barcelona, n°19, diciembre (1987), p. 6-12.

UICN-WCPA (2008). *Sacred Dimensions: Understanding the Cultural and Spiritual Values of Protected Areas*

WILD, R. MCLEOD, C. (ed.). 2008. *Sitios Sagrados Naturales: Directrices para Administradores de Áreas Protegidas*, Gland, Suiza: UICN.

www.iucn.org

www.silene.es

www.redeuroparc.org/img/publicaciones/manual10.pdf

data.iucn.org/dbtw-wpd/edocs/2008-055-Es.pdf